

Публична дискусия "Култура, общности, развитие", БТА, 26.05.2004 г.

Име:	Организация:	Пощенски адрес и телефон:	e-mail:
Камелия Станчева	Помощ за благотворителността в България	София 1000, бул. Витоша 65, ет.2, 9817901	kamelia@bcaf.org
Георги Богданов	ФРГИ	Бул. Княз Борис I, 78	gbogdanov@hotmail.com
Антоанета Ненкова	DW	София, ул. Сребърна 5, 0888557602	tonialex@tea.bg
Радост Николаева	Кръг	Раковски 163А	krug@abv.bg
Красимира Байчева	Образователна с-ма частно училище		
Пенка Бакалова		жк Хиподрума, бл.139, Б	
Елина Рачолова	Bluelink информационна мрежа	София 1309, ул. Царибродска 59А, 920 15 47	elina@bluelink.net
Петко Цветков	Българошвейцарска програма за опазване на биоразнообразието, проект Пирин	София 1303, ул. Средна гора 75, 920 99 75	co@bsbcp.org
Милена Делева	Европейска културна фондация, обр. група "Културна политика"	София 1164, Лозенец, ап. 4, 866 75 30	mdeleva@cult.bg
Цветелина Йосифова	Център за култура и дебат "Червената къща"	София 1000, ул. Неофит Рилски № 70, ет.3, ап. 6	tzvjossifova@redhouse-sofia.org
Елизабет Радева	Сдружение "Зелена искра"	София, ул. Искър 63А, офис център УВО	greenspark@mail.bg
Вера Петрова	Сорос-център за културни политики	София 1000, ул. Славанска 35, 981 72 02	vpetrova@soroscentercp.bg
Елза Людмилова	БТА	София , Цариградско шосе 49, 926 22 14, 08899319 88	eludmilova@hotmail.com
Бистра Дудова	Тема, Труд, web.tv	бул. П. Славейков 6, 0886 60 81 77	bdoudova@yahoo.com
Маргарита Стоева	HRG	София, 1618, Красно село, 212, А	
Николай Бойков		Лозенец, ул. Момин Кладенец 3	nboykov@acabg.com
Емилия Стефанова	Пощенска банка	пл. България 1	ebstefanova@postbank.bg
Виолета Ненова	студентка, мениджмънт на културата	Перник, ул Гагарин 5/64 В	violetanenoa@yahoo.com
Галина Николаева	Център за независим живот	София 1000, ул. Екзарх Йосиф 60, 983 31 17, 0887 15 23 32	galia_nn@yahoo.com
Рада Дичева	Художник на своб. практика	София 1220, кв. Толстой бл.15, вх.Б	radaddicheva@hotmail.com
Явор Койнаков	Евро-български културен център	София 1040, бул. Ал. Стамболийски 17, 988 00 84	cjp@eubcc.bg
Румен Драганов	Съвет по туризъм	София 1000, бул. Цар Освободител 10, 988 29 55, 0887521 263	rumen@tea.bg
Александър В. Ангелов	НЧ "Възраждане"	София 1505, ул Подуянска 1, 846 75 59	ch_vazraidane@abv.bg
Даниела Н. Спиридонова	НЧ "Васил Друмев"	София, жк Сердика бл. 18 А, 822 18 70	vasil_drumev@abv.bg

Полина Калчишкова	проект "Възраждане - общуване без граница", програма квАРТал/Живо наследство	София, жк Суха река, 980 54 87	polybarova@abv.bg
Борис Ст. Самаринов	НЧ "Неофит Бозвели"	София ул. Дряновски манастир 12, 946 47 88, 847 19 48, 0889 16 96 26	maugly_extreme@abv.bg
Весела Христова- Радоева	СГХГ	София 1000, ул Гурко 1, 987 21 81	sghg@bgnet.bg
Сияна Савова	Столичен 24 часа	София, ул Цариградско шосе 43, 942 26 03/06	stolichen@press.zgb.bg
Ана Годорчева	Америкаски културен център	София 1000, Славянска 22 /Витошка 18/, тел. 987 34 56, 980 48 85	tdorchevaag@state.gov
Albena Пунева	Фондация Граждански ценности	жк Бъкстон, бл.31А, ап.49, 856 9114	civical@tea.bg
Любомира Колчева	Фондация ЕкоОбщност	София 1000, ул. Парчевич 12, ап.10, 9515479, 9515446	lkolcheva@bepf_bg.org
Георги Господинов	Литературен вестник	София, ул. Раковски 136, 874 36 95	g_gospodinov@yahoo.com
Яна Генова	Фондация Следваща страница	София, ул Л. Каравелов 35, 986 65 12	ygenova@npage.org
София Захова	Фондация Следваща страница	София, ул Л. Каравелов 35, 986 65 12	info@npage.org
Ивана Мурджева	Клуб за изучаване на общественото безразличие	София, кв. Витоша 2, 970 8102	ivanta@abv.bg
Мален Маленов	Център за култура и дебат "Червената къща"	София 1000, ул. Неофит Рилски № 70, ет.3, ап. 6	mmalenov@redhouse-sofia.org
Виолета Влахова	Джендър проект за България	ул. Парчевич 37Б, 986 47 10	gender@fastbg.net
Ивайло Георгиев	сдружение Три Нет	9898332	ivaylo@3net-bg.org
Иван Кабаков	СУ "Св. Климент Охридски"	9452261, 0899385056	

Публична дискусия на тема "Култура, общности, развитие"

26.05.2004, залата на БТА

Водещият, Вера Дакова, международен консултант в областта на човешкото развитие, открива срещата

Добринка Вълкова, координатор на проект *квАРТал* (градската програма Живо наследство): Тук сме поканили представители на различни страни институции, организации, власти, медии, бизнес, практики.

Контекстът, в който правим тази среща, е 3-годишният опит, който имаме до момента от програма "Живо наследство" - международна регионална програма, която използва културата и наследството като ресурс за развитие на местни общности. За нас културата е система от ценности, която дадена общност споделя, около която гради идентичността си и която избира да възпроизвежда в бъдеще. Програмата стартира в България през 2001 г. и работеше в първите две години само в малки населени места в страната, а от юни 2003 работи и в столицата, където под-програмата се казва "Квартал". До момента 27 местни проекта бяха включени, шест от тях – в София. Подходът, на който програмата се основава, е подходът за общностно развитие, развиване и овластяване на местните хора въз основа на широко сътрудничество, участие, въвличане около общ местен ресурс, който общността цени, с който се идентифицира и който желае да развива за по-доброто си бъдеще.

Работилницата представлява гледната точка на Агенция за развитие и използва културата като средство за развитие, инструмент, фокус – тук включваме наследството и общностните изкуства. Идеята ни за днешната среща е да очертаем полето на интерес, което съществува около разбирането за културата като ресурс за социално развитие. Да видим кой работи в това поле, каква е настоящата ситуация, какви са възможностите за развитието му с някаква конкретика – да направим някаква картография на това поле.

Вера Дакова: Днешната среща си поставя няколко цели. Едното е да научите повече за програма Живо наследство, чрез разнообразните опити на колегите от Работилницата в използването на културата като ресурс за местно развитие. Позицията на Работилницата е, че културата е хубав ресурс за развитие и че всъщност за Работилницата като такава Агенция за развитие, именно развитието е изходната точка.

Като втора цел на тези среща е да чуем от други хора и организации, които практикуват сходен подход, доколкото Работилницата го е разпознала като сходен и затова вие всички сте поканени тук. Така че да се опитаме да видим какви са различните гледни точки към това – ресурс ли е културата за развитие? Ако е ресурс, какви възможности ни дава или какви проблеми ни създава?

И като трета цел е все пак да се осъзнае (тук в дискусията и чрез размяната на мнения) дали съществува нещо такова като професионално поле за хората, които вярват, че могат да използват различни методи за развитие и да включат културата и изкуството вътре в тях, в общностното развитие? И дали тези хора и организации биха могли да правят нещо общо, така че да създават все по-голяма яснота на това поле, все по-голяма видимост и възможността му то да бъде включено в някакви общи процеси на обществени политики.

Райна Гаврилова, директор на Институт "Отворено общество" - София: Обезпокоителни са две неща: първото е, че културата е безкрайно реифицирана – тя се

възприема като някакъв субект, който се мести в пространството – някой нещо прави с нея, някой нещо предприема по отношение на нея, гледа я ту като ресурс, ту като наследство. Втората особеност е, че хората, които практикуват, създават или потребяват културата, очакват държавата да се интересува и грижи за нея и съответно, когато това не се случва те заемат оплаквателна позиция – “държавата не се грижи за културата”.

Културата е ресурс доста отдавна и като историк на културата бих могла да кажа, че тя е ресурс поне от периода на начална модернизация в България, когато представлява един от основните ресурси на модернизацията на България. По-късно, културата беше огромен ресурс, много майсторски използван в целия период на тоталитаризма. От гледна точка на държавата и на държавната политика културата винаги е била ресурс, въпросът е така ли искаме да продължава и така ли искаме да битува културата като ресурс на държавата.

Моят личен отговор е – в никакъв случай, т.е и апелът ми тук би трябвали да бъде, че ние трябва да пристъпим към приватизация на културата, по някакъв начин тя да бъде отделена от държавата поне в тази гледна точка, в която съществува зависимост на културата. ... Мисля че това, което трябва да се случи е: трябва да се обърне изцяло оптиката и постепенно да се утвърди гледната точка, че културата е ресурс на обществото, а не на държавата. Тоест първата ми гледна точка, която смятам, че би могла да бъде аргументирана е, че действително културата трябва да започне да се децентрализира и да се обръща в посока на ресурс за обществото или, тъй като това звучи прекалено абстрактно, за общностите, тъй като обществото е едно абстрактно понятие, което ние използваме за улеснение.

Обществото се състои от различни общности – динамични, които се конфигурират на било териториален принцип, било на професионален, било на образователен на какъвто и да е друг и по отношение на тях културата вече е ресурс, който обаче далеч не е извървял и не е намерил своето истинско място и динамика по какъв начин културата като такава се свързва с тези общности и по какъв начин служи като ресурс за тези общности. Именно в този смисъл проект, който правят проект “Живо наследство” е изключително важен, тъй като те се опитват да отговорят по един конкретен начин как може това да се случи.

Как е възможно културата по някакъв начин да се приватизира (като се извинявам за всички отрицателни конотации на термина “приватизирам”)? Има поне трима адресати на това послание. На първо място смятам, че трябва да бъдат поставени тези, които създават културата, т.е. това са творците или интелектуалците. ... Мисля че интелектуалците трябва да престанат с призивите държавата да се грижи за културата. Те трябва да очакват държавата да създаде ... правилата на общежитието и на ползването на богатата на тази държава, както би трябвало да го прави във всяка една друга сфера, плюс някои други компетенции. И след това, при разпределянето на обществените ресурси да отчитат обществения интерес, т.е. да слушат обществото.

На второ място бизнесът. Бизнесът е без съмнение най-динамичната сфера на нашето общество днес, там най-бързо се раждат идеите и мисля, че бизнесът пръв разбра, че културата е ресурс, това е свършено очевидно. И културният туризъм, и културните индустрии, всички ниши, които можеха да се заемат без драматични промени както в менталитета, така и така и в политическата култура, така в административна култура – бизнесът ги зае поради своята собствена специфика. Аз съм привърженик на идеята, че

съществува такова нещо като социална отговорност на предприемачеството и на бизнеса. И мисля че това е нещо, което тепърва се създава в България, но че бизнесът посочва или поне идентифицира онези области, които са особено ресурсни. Мисля че това е едно от задълженията на бизнеса, което не идва от само себе си, но това е неговата отговорност – че той трябва като част от правенето на добър бизнес в България, това е връщането на известни услуги към обществото и към общността.

И на трето място темата и хората, които сме се събрали тук – гражданските организации. Мисля, че високата култура, масовата, всекидневната култура, общностната, или общинната култура – всичко това са неща, които не битуват в пространството и не се случват спонтанно. Те не са въпрос на интуитивно усещане от гражданите, които в свободното си време след като се приберат вечер от работа, започват да мислят какво ще правим с културния ресурс на нашата общност. Съществуват или трябва да съществуват агенти на тази промяна и аз не ги виждам на друго място освен в гражданските организации, които по дефиниция формите, в които съществува гражданското общество. Те имат съществена мисия, тъй като една такава цялостна промяна – а всички си даваме сметка, че става въпрос за една много същностна промяна в разбирането на културата, което води след себе си също и значителни институционални промени: от фискалната децентрализация до начина, по който се взимат решения на общинско, на общностно ниво и т.н. - отнема време. За да продължи тя успешно във времето, означава, че зад нея трябва да стои някой, който да поддържа натиска и излъчването на тези послания в един по-дълъг период от време, което означава, че това трябва да се случва професионално: или това трябва да са хора, които толкова много да обичат това, което правят, че го правят в свободното си време, или това трябва да са хора, които по някакъв начин са превърнали подобен род дейности в своя професия. Т.е. това може да бъде едновременно и мисия, но е много важно също така да бъде професия. Мисля че в България вече се оформи един кръг от неправителствени организации, които се занимават само с това или които са занимават с това покрай другите сфери, в които работят – социална дейност, работа с маргинализирани групи, образователна работа и т.н., които отдавна са си дали сметка колко е важна културата за тяхната работа. Мисля че там принадлежи отговорността тези послания и този натиск за промяна на оптиката да се случва в България.

...

Това не е нещо, което може да се прави на парче от време на време, а това означава оформяне на някакви макар и неинституционализирани структури, сдружения, организации, коалиции, които в определени фази може да подпомагат да се случват някакви неща в България. Гражданското общество в България е проект, то не е част от нормалното и спонтанно развитие на едно общество, в което свободни индивиди и буржоа стигат по някакъв начин до идеята колко либерални сме всички, колко важно е да има индивидуално съзнание – България върви по друг начин. Очевидно, че у нас модернизацията и постмодернизацията се развиват като проект, и че този проект трябва някой да го носи в главата си и да го развива напред.

Втората важна промяна, която трябва да се случи с масови координирани усилия, е да се престане да се гледа на културата като на сектор. Делението на сектори, т.е. тази модерна позиция всяко нещо да бъде разделено в своята кутийка и всеки там да си обработва своята нива, довежда до недобри неща - когато мислим в сектори, липсва междусекторната политика

и нещата обикновено не вървят. Това се случва в редица общества, за съжаление и в българското. При разглеждането на културата като сектор, особено в ситуация, в която секторите се приватизират - в подреждането на важните сектори за обществото - винаги остава на последно място. Мисля, че втората промяна в мисленето, която трябва да се осъществи е, че културата е не само част от начина на живот (сектор), тя Е начинът на живот.

Три прости илюстрации защо. Първо, защото културата това е начинът на общуване – обществото съществува общувайки, разменяйки информация, създавайки някакви неща чрез различни знакови системи и т.н.. Т.е. по някакъв начин то не може да съществува без езици, без думи, без текстове и без събития, и културата е именно онова, което дава езикът, в който говорим. Начинът, по който това се случва, дори да не си даваме сметка, определя и живеенето. Така че да се отделя културата в една отделна сфера е все едно езикът на едно човешко същество да бъде отделен от него. Значи, позволявам си да предложа гледната точка, че да мислим културата извън обществото означава да приемем езика на човека извън него, т.е културата Е начинът на общуване.

На второ място културата произвежда разбиране у хората и това, че произвежда разбиране, значи, че тя дава смисъл на техния живот и на тяхното поведение. Когато хората имат разбиране върху това какво става около тях, те по някакъв начин получават контрол върху живота си, дори и този контрол да засяга само тяхното собствено семейство - тесния им кръг, в който разбират. Това е, което се нарича с прекрасната английска дума empowerment: овластяване, индивидуализиране – по някакъв начин разбирането дава на хората някаква степен на контрол и власт върху собствения им живот. И това минава през такива неща като: (тук не става въпрос за високата култура) някои разбират света, четейки Хайдегер, други, гледайки всяка вечер "Шоуто на Слави" – и двете позиции са абсолютно легитимни. Но разбирането за света минава през тези знаци на публично поведение, които най-често ние идентифицираме като култура – през филмите, които гледаме и обсъждаме, през шоутата, през новините, и това е култура. Ако ние не свалим културата от този въобразим или невъобразим пиедестал на някакви неща, които се случват вън от нас, тя отново ще загуби своя смисъл като нещо, което заслужава сериозно внимание. Мисля, че това са двете неща, върху които трябва да се работи – приватизацията на културата и нейното отцементяване / отсекторяване.

Юрий Вълковски, мениджър-финанси в Работилницата: Един колега от СУ често казва, че "средствата, които държавата днес не дава за култура, утре ще трябва да даде за полиция и обществена безопасност". Доста смело изказване, бих казал. Едно изказване, към което аз винаги съм бил доста резервиран, защото зад него се крие една прекомерна увереност в социалната роля на изкуствата и културата в тяхната роля като ценностно-изграждаща. Това, което съвсем накратко ще се опитам да ви кажа, е как покрай работата си в програма "Живо наследство", за почнах да променям този възглед по отношение на това твърдение.

Съществуват два подхода към темата за културата като ресурс. Единият е един макро-подход, в който най-често става дума за културата като фактор за икономическо развитие. Според него културата е ценна с това, че тя има роля в икономическото развитие на дадена държава или на дадена общност по някакъв начин. В "От икономика на информацията към икономика на творчеството. Поставяне на културата в центъра на международната публична

политика ” на проф. Шалини Вентурели се защитава тезата, че икономическото развитие на една страна зависи от нейния културен капитал, разбран като потенциал за развитие. Другата книга, която напоследък е доста популярна, е ”Възходът на творческата класа” на Ричард Флорида, в която той се опитва да докаже, че американските градове, които трябва да създадат творческа атмосфера и да привлекат т.нар. творческата класа, си осигуряват стабилно икономическо развитие. Той прави един индекс на американските градове и връзката с тяхното развитие и пр. Третият ми пример е в България и касае една инициатива на Национален граждански форум ”Култура” за разработване на консолидиран или сателитен баланс на приходите от култура в БВП с цел да се представят косвените икономически ефекти от културните дейности. Дотук ще спра с този макро-подход – исках по някакъв начин да се разгранича от него. Този подход е интересен, от него има някакви ползи, но той първо е трудно защитим и много лесно атакуем и от икономическа, и от всякаква гледна точка.

Вторият подход е един по-скоро микро-подход и той е подход към темата за ”Културата като ресурс за развитие” – подходът, базиран на конкретни проекти, които имат ясни цели и ясни резултати. ... Ще използвам за пример един от забележителните проекти от втората година на програма ”Живо наследство” се осъществява в с.Ореш, община Свищов. В проекта става дума за възстановяване на фолклорен танцов състав в селото и създаване на няколко групи за автентичен фолклор. Въз основа на тези дейности местният екип успя да предизвика един същински процес на социално съживяване и консолидация в селото – това, което наричаме понякога изграждане на социален капитал. Цялостната работа по проекта беше базирана на принципа на социално включване и привличане. Първоначално в танцовия състав трябваше да има 20 деца и младежи, но поради големия интерес той обхваща 40, които са по-големи или по-малки – практически всички, които са проявили желание да се включат, без значение дали имат талант или не. Фактически участието в този танцов състав се превърна в нещо като престиж за децата от селото. Това, което обаче най-много ме впечатли в хората от с. Ореш, беше един детайл в изказването на координаторката на проекта и ще се опитам да я цитирам сравнително точно. ”В танцовия състав”, каза тя ”се включиха дори деца, които са по-буйни и по-проблемни. Сега те се промениха, станаха част от един колектив, по-отговорни са и по-дисциплинирани. Вече не чупят прозорците и не обръщат кошчетата в училище.” Така се върнах към това изказване в началото – за връзката между инвестициите в културата, и това биха могли да са не само държавни инвестиции, а обществени инвестиции, защото вниманието, активността също е вид инвестиция – и нивото на престъпността. Може би в това изказване, колкото и крайно да звучи, има някакво основание, колкото и абсурдно да ми се струваше в началото. Ние имаме вече богат и разностранен опит в използването на културата като ресурс за развитие. Този опит е базиран на конкретни проекти, повечето от нас могат да дадат за пример и с конкретни резултати – всичко това, което сме видели и сме пипнали. Струва ми се, че вече има смисъл да започнем да обсъждаме това и да го анализираме, да видим кои са слабите и силните страни на културата като ресурс за развитие.

Полина Калчишкова, участник в проекта на Работилницата в квартал Суха река, София: Аз като родител, като бивш възпитаник на бившия Дворец на пионерите бих искала да кажа няколко много конкретни неща. Не познавам някой, който е бил в тази работилница на изкуствата по това тоталитарно време, който да не е станал съзидателен човек, т.е. това е много сериозно потвърждение каква роля са имали изкуствата в нашия живот. Освен че до

ден днешен сме изключителни приятели, всеки един от нас продължава да се занимава с изкуства и ако не е това неговата професия, то съпътства живота му.

Румен Драганов, Съвет по туризъм: Всеки един от досега изказалите се потвърди, че културата е ресурс. Аз се питам, ако темата беше черна дупка ли е културата, дали нямаше това също да бъде вярно? Тъй като за нас и за нашето мислене културата е една черна дупка, в която независимо колкото и пари се хвърлят, те потъват, а ние сме учени, че ресурс е нещо, от което можеш да се ползваш и да получаваш блага. Така че дали тези 262 млн, които днес хвърляме за културата, са достатъчни или ако хвърлим още 5 пъти по толкова дали те няма пак да потънат и какво ще стане.

Второто нещо, което ми прави впечатление е, че някак си с лека ръка ние игнорираме ролята на държавата. Защо културата е ресурс и защо културата е ресурс точно за държавата е съвсем ясно тъй като културата и ресурсът на културата създава работни места. Няма правителство и политици, които да не се борят за създаване на работни места. Така че държавата със зъби и нокти трябва да се бори за създаване на повече работни места чрез културата. Разбира се, че създавайки повече работни места, тя ще намалява престъпността, кражбите и др. неща.

Държавата има 40 000 паметници на културата - това са 40 000 работни места по един човек до всеки паметник. Държавата има собственост, наречена "културно наследство", което е собственост на държавата и на общините в голямата си част, и държавата трябва да поеме частта си на собственик, т.е. да се грижи за своята собственост, както всеки се грижи за апартамента си, за колата си, за мебелите в апартамента, за кучето и за жена си. Аз не мисля, че по никакъв начин държавата трябва да се лишава от мисълта, че тя действително трябва да се организира в качеството си на собственик на културното наследство и да започне да се грижи за него, осигурявайки неговата сигурност и стабилност.

В момента цялото културно наследство е някаква тегоба за нашата държава и ако има кмет, който, не дай си боже, има няколко могили около селото си, той не им се радва, а ги гледа злобно тъй като идват иманяри и ги ограбват, а той трябва да го охранява, те са му тегоба. Ако някой кмет в Европа или Америка има три могили около селото, той е богат кмет с богата община, а при нас това е тежест. Не дай боже да имаш черква или манастир – леле, каква мъка! Там вече има възстановяване, реставриране и други разходи. Така че, моля ви се, държавата и общините – ние непрекъснато трябва да повтаряме навсякъде, включително и чрез това, което прави Работилницата, че културата създава работни места, т.е. това е целта и това е смисълът за държавата и общините. Нека те да знаят, че по този начин те създават работни места, а ресурсът на културата е този, който охранява тези работни места. ...

Много пъти съм казвал какво направихме ние в туризма и как туризма го изкарахме на 1-во място с един милиард и 400 млн. евро. Ако прибавим към парите на културата приходите от "Шоуто на Слави" от реклами, които са част от приходите от културата... Помислите колко са например приходите на в-к "Труд" от реклами, което също са приходи за култура, както и издаването на в-к "Ева" е в частта "култура", а не в частта промишленост.... Вижте колко неща сме пропуснали да обясним - че културата не е черна дупка и тегоба, а културата е ресурс именно от гледна точка на създаване на работни места в нашата държава и на създаване на приходи от култура в нашата държава.

Нашата държава е изключително богата на културно наследство и слава богу как въпреки държавата и въпреки всичките усилия на различни културтрегери, тя е съхранила своето живо наследство, и слава богу, че е съхранила и живата си природа, която се възпроизвежда. Но питам къде е устойчивостта на тази Работилница и на тази инициатива, когато спрат средствата, които пак казвам, се получават от други държави.

Едно от нещата, свързани с проблема за устойчивостта, е менажирането на тези продукти. Няма университет на света, в който да не се изучава бизнес-администрация, защото това е, което би направило имаме от културното ни наследство ресурс и би изкарало пари от него. ... Трябва да завъртим нещата през туризма, защото това е нещото, с което се занимавам, практически ако ние не вържем културата с туризма, което на макро ниво означава министерството на културата и туризма (министерството на културата и туризма в Турция така работи, в Гърция, подобно сродно има и във Великобритания) и затова ви казвам, че ако ние не оженим културата и туризма и ако ние не направим ресурса ресурс, значи трудно ще можем да постигнем тази задача – създаване на работни места и устойчиво развитие.

Цветелина Йосифова, Център за култура и дебат “Червената къща”: Ще изложа някакви аргументи “За” това, че изкуствата и културата представляват ресурс. Ще спомена съвсем бегло три примера от практиката на център за култура и дебат “Червената къща”. Започвам с това, че споделям едно много обобщено дефиниране на културата като начин на живот. Бих добавила някакви други неща към това - започвайки оттам, че културата е онова, което ни отличава от другите. Културата същевременно е и онова, което ни свързва с другите, т.е. можем да разгледаме и описваме културата като заучена или специфична и присъща на определена група от хора. Културата представлява съвкупността от символи, герои, ритуали и ценности, които пренасяме, развиваме или чрез различни практики добавяме към разбирането за себе си и за собствената си история през целия си живот.

Културата, обаче, се появява като термин и влиза в употреба в нашата реч, като че ли на първо време, за да опише тази съвкупност от символи, герои, ритуали и ценности, която по някакъв начин описва над-личностно случване, над-личностно ниво. Едва след като сме направили това означение можем да говорим за културата като белег, който се проявява и е значещ на личностно ниво. Културата е и онова нещо, което ни прави да се свързваме по точно определен и същевременно винаги различен начин в различните ситуации с различните хора. Т.е. моята теза е, че се оказва особено важно да отбележим, че културата съдържа в себе си една активна компонента – това е нейната динамика. През тази динамика на културата именно отчитаме измененията, настъпили в отделната личност, и казваме, че той или тя се развива. Безспорно е непосилна задача да намерим някакъв универсален измерител или стандарт, който да сравни и оцени във вертикала една култура спрямо друга култура. Възможно е обаче да бъдат правени отделни съпоставки и също така е възможно да бъдат търсени такива съпоставителни критерии в полето на сравнението на преживяванията и практиките. За мен именно тази културна относителност дава много възможности и по някакъв начин права, когато разгледаме и опитваме да развиваме отделни практики. За мен убеждението, че културата и изкуството са един ефективен инструмент при развиването на различни групи и общности в основата си се гради върху разбирането за съществуването на тази активна компонента – динамиката на културата, както и на това какви са нейните

проявления и върху идеята за преобладаващото случване на културата на над-личностно и общностно ниво. При личностното ниво по-скоро говорим като за някакъв отделен белег. Ще се опитам сега съвсем накратко да приведа и няколко аргумента в полза на това, че изкуствата и културата имат място в процесите на развитие на общността. Разглеждам културата и изкуството, и техните произведения като такива, които притежават трансформативна сила. Какво имам предвид? Чрез средствата на изкуството човешките чувства, преживявания и опит могат много лесно да бъдат символизирани. По този начин се спомага по-лесното им изразяване и новото им външно индивидуализирано преживяване от страна на зрителя или участника. Културата и изкуствата предлагат достъпност и индивидуалност на преживяването и участието. Произведенията на културата и изкуството могат да бъдат наблюдавани, слушани и възприемани от всякакви хора, независимо от тяхната възраст, пол, степен на образование и компетентност в определената област. Възприемането на произведенията на културата и изкуството допуска различна интерпретация, интензивност и полезност на преживяването за отделната личност. По този начин тези произведения въвеждат демократичност на входа на процеса, там където именно личността прави избор, и се оказва активен зрител или пък пасивен наблюдател. Културата и изкуството позволяват равнопоставеност и възможност за включване, за откриване на свой собствен и същевременно валиден начин на изразяване чрез техните средства. Всеки човек в живота си е опитвал да рисува, пее, пише, танцува, да поема определена роля, ако това не му се случва често или изобщо като възрастен, то той със сигурност би могъл да си спомни за такива ситуации от своето детство. Културата и изкуствата провокират и развиват спонтанността и креативността на личностно ниво, те подпомагат по-лесното изразяване на различни иначе подтиснати и недостъпни за директно изразяване и работа с тях чувства и желаниа. Културата и изкуствата развиват въображението и чувствителността на отделния човек и повлияват на начина, по който той възприема и определя себе си и другите. И може би не на последно място културата и изкуствата по един символен начин се преживяват като изпитване на удоволствие.

Какви са практиките – някои от тях бяха назовани, доста обширни и разнообразни са практиките и инициативите на Работилница за граждански инициативи. Други практики чуваме по някакъв начин от Юрий, ако се опитаме по някакъв начин да ги обобщим, то това са все практики, при които средствата на изкуствата и културата се ползват за работа с различни групи от хора и в различни ситуации, в контекст извън обичайните ситуации и пространства на случване на изкуствата. По света тези дейности са много строго наименовани и определени, практиката доста ясно ги е дефинирала. У нас, бих казала, това все още не е така и аз по някакъв начин мисля, че това е голямо предимство на нашата ситуация. За мен същественото е, познавайки именно съществуващите на други места модели и практики, да останем близо до природата на това, което се случва у нас и на определения начин на случване на тези практики – опит и процес, като разбира се това е съществено за всеки в собствения си процес, за собствения си проект, модел. Кое то безспорно по някакъв начин би могло да се отрази на това, което би могло да се случи на ниво модел в страната. Моето разбиране, че този подход е единственият подходящ, който би довел до адекватност и полезност на усилията ни, които в допълнение биха съответствали на местните нужди.

Споменах, че ще дам три примера. Опитът на център за култура и дебат "Червената къща" е всъщност в три основни посоки – опитът свързан по някакъв начин с приложението на изкуствата и културата като своеобразен ресурс за работа с различни групи от хора. На първо място може би трябва да спомена тази програма, която се нарича "Изкуство за социална промяна" и по която центърът за култура и дебат работи вече около 5 години. Тя е свързана с работа на интердисциплинарни екипи от артисти и хора от подпомагащите професии, които работят с около 500 деца в 11 селища на страната и тези деца, с които работят през средствата на изкуствата тези екипи, представляват институционализирани деца. Това са деца и младежи, които живеят в социални домове от най-различни видове. Другият опит, който има център за култура и дебат, е свързан с разработването на една магистратура. Това е опит от едва две години – това е една магистърска програма, наречена "Артистични и психо-социални практики", която центърът развива съвместно с НБУ всъщност от 2002 г насам. Опитът в тази програма изцяло е провокиран и вдъхновен от програма "Изкуство за социална програма" и от онова, което ние наблюдавахме и по някакъв начин като опит натрупахме и също така по някакъв начин направихме като анализ на нуждите в тази програма. И третият проект, с който се занимаваме, е свързан с едно гражданско партньорство на НПО-та, които в една или друга степен са обвързани, и се занимават с проекти, свързани с полагане на някакви грижи или пък развиване на личностовото развитие именно на тези деца, които са институционализирани.

Сега накратко и за това кое поле на социалните практики ние запълваме с всички тези дейности, аз говоря не само за тези три примера, за които вече говорих, но и за това, което вече беше изложено и от страна на Юрий, и от страна на Дора Вълкова. Ако се опитаме да опишем полето това трябва да са практиките, включващи ползването на средства на изкуствата и културата. Според мен у нас това поле, ако можем да го назовем поле, и случките в него са все още доста единични, фрагментарни. Същевременно предполагам, че и в течение на дискусиата ще чуем – това поле има вече своите опоненти. Това че има опоненти, аз намирам за доста здравословно, тъй като това е един своеобразен стимул полето да се развива.

За мен, за разлика от онова, което каза г-жа Гаврилова, практиките са все още в полето на експеримента, тъй като аз не зная нито една от тях досега да е разпозната и възприета от държавата и държавата да се е опитала да я превърне по някакъв начин в своя политика или поне да вземе някаква идея от нея. Тук бих искала да кажа, че по подобие на г-н Румен Драганов аз също не приемам, че идеята за това, че държавата трябва да абдикира от правенето на политика по отношение ползването на културата и изкуствата като ресурс за развитие на общностите. Според мен нуждите на това поле, ако можем да го наричаме поле, се проявяват на две нива – едното поле, това е вътре в полето между отделните играчи, и другото е между полето и неговите играчи и отговорните за правене на държавна политика ведомства. Моето разбиране е, че ако има нужди, то при всички случаи една от тях е да се назове именно това - помежду пространство на действие, ако погледнем на него през макропризмата между културната и социалната дейност/практики. Съществено да се определят и опознаят играчите в това поле – нещо, което според мен все още не се случва или ако се случва, то е спорадично, случайно.

Друго важно нещо е това поле да бъде разпознато като обект на държавна политика – визирам в случая и културна, и социална политика и като възможна алтернативна практика в културната и социална реформа. За културна реформа аз си мисля, че трябва да кажем почти веднага, че такава практически не се случва. И все пак, нека да кажем, че това, което виждаме и чуваме тук като практики, според мен, би могло да бъде възприето от държавата като алтернативни форми на нейната културна и социална политика. Според мен нещо, което не се е случило, е разпознаването на социална функция на културата като основополагаща преди функцията на културата и изкуствата като нещо, което служи за отмора и забавление на елита.

Друга нужда, която виждам е да се изгради система, позволяваща допълнителна квалификация за хората с професии от областта на изкуствата, тъй като моето разбиране е, че техните професии са особено подходящи за намеси и включване в някакви различни по вида си социални дейности. За мен липсва и е нужно да се стимулира изграждането на хоризонтални връзки между отделните ведомства – това е едно нещо, което можем да кажем тук само като пожелание, защото не виждам много хора от тези ведомства, за които говоря, но така или иначе да го кажа – между отделните ведомства, отговорни за създаването и провеждането на държавна, културна и социална политика. Само наличието на такива хоризонтални връзки биха позволили процесите да се случват реално. Дейностите в това поле трябва освен да бъдат назовани, да бъдат и равнопоставени по отношение участие в различни конкурси за субсидии и финансиране. Успешните практики, казвам успешните правейки уговорката, убедена съм, че няма да има единна система, която да определи някаква практика като успешна, но вярвам, че може да се изградят някакви системи от критерии. Та, успешните практики да бъдат ползвани като модел при изграждането на държавна, културна и социална политика, по някакъв начин дори да бъдат заимствани цели такива успешни случвания. Да бъдат опитвани практики, при които държавата делегира правенето на определена политика на онези играчи в полето (в случая говорим предимно за играчи от НПО сектора), които притежават експертиза в определената дейност. С това мисля да изчерпя засега включването си, ако има някакви въпроси или ако с нещо още мога да допринеса, съм на разположение.

Райна Гаврилова: Аз ще реагирам съвсем кратко, просто защото по някакъв начин и Цветелина и Румен опонират срещу нещо, което не исках да кажа. Да се приватизира културата не означава държавата да спре да дава пари за култура, но аз не мисля че работа на държавата е да ги разпределя централизирано. Това, което искам да кажа, е, че трябва да се пристъпи към систематична децентрализация на културата. Докато кметът получава парите си от Министерство на финансите по Закона за местния бюджет, а той трябва да назначи пазачи на могилите, нещата няма да се оправят. Аз не вярвам, че държавата ще назначи 40 000 пазачи на паметници. И тъй като държавата е лош стопанин и не разбира от култура, значи тези неща трябва да се вземат от нея и затова аз съм привърженик на систематична и пълна децентрализация. Така че това не означава да дава пари, значи да се сменят моделите на преразпределяне на парите като държавата запази финансирането само на националните културно институти. Само това исках да отбележа.

Весела Герчева, Български донорски форум: Аз се казвам Весела Герчева, добър ден. Бих искала да направя два съвсем кратки коментара от две различни позиции, за да ви стане

по-интересно, надявам се. Първата позиция – като представител на Български донорски форум, който е членска организация на донорските организации в България и покрива 10% от тези, които в момента са активни в страната. Огромната част от нещата, които са се случили в културната сфера, са резултат от донорски инициативи, включително и оженването на културата и туризма, което нееднократно споменахме. И аз смятам, че за всички устойчивостта на тези инициативи е голям проблем, лично аз вярвам, че това ще се разреши за в бъдеще, защото и организациите, които получават средствата, и донорите, които ги дават, мислят сериозно в тази посока.

Втората позиция, от която искам да направя бележка, е на човек, който е завършил един от първите курсове по археология в СУ и въпреки огромната емоционална привързаност на институцията към тези свои първи кадри в областта, аз не работя като археолог не поради стандартното обяснение, че няма работни места и няма средства за заплата, а защото мисля, че нямам място в една сфера, която е толкова тясно затворена и толкова изолирана от обществото. Има две основни неща, които има навсякъде по света, където културата е ресурс за развитие, и това са част от научния елит, който тенденциозно, съзнателно мисли за това как културата се свързва с обществото. Как културата става ясна и достъпна до обществото – специално говоря за културното наследство, там имам по-широк поглед. И второто е сериозни бизнес инвестиции, които предполагат възвръщаемост. И двете неща в момента ги няма в България и на мен ми се струва, че това е нещо, върху което трябва да се мисли.

Явор Койнаков, Евро-български културен център: През 1997 г. стартира единствената програма ФАР, която беше изцяло ориентирана към култура, и тя беше в България, което беше много интересен факт. Изведнъж се оказа, че програма ФАР, която по принцип се занимаваше само с икономическо развитие, припозна, че в България това може да бъде важно, това може да бъде действащо. Разбира се, целият проблем е как ние изпълнихме тази програма, тя премина през куп перипетии и най-накрая 1999 все пак се създаде един център – ЕБКЦ. Измислихме един модел, с който искахме да докажем, че центърът е някаква субстанция, която може да бъде някаква субстанция, която действа като посредник между публично и частно. И първата ни работа беше да намерим частни партньори, които работят в частния бизнес, но все пак културната индустрия, и да заработим заедно с тях. Повечето от вас, които знаят как функционира центърът, знаят, че това е начинът, по който първо ние съществуваме, защото не - получаваме субсидия от държавата, а се опитваме да бъдем в услуга на МК, да бъдем полезни за предоставеното място и първоначалната подкрепа при тръгването на центъра. И второ да бъдем максимално отворени към културната общност, към хората и организации, които работят в нея.

Оказва се, че ще бъде икономиката и на XXI век, е да гарантираш максимални възможности хората да бъдат креативни и да гарантираш социалната и професионална им интеграция. Няма какво да се лъжем и досега българските семейства смятат, че децата им трябва да получават възпитани в изкуствата не просто, за да бъдат по-мирни, а за да получат възможност да бъдат социално мобилни, по-отворени. И то е нормално. Ето частният бизнес, който се занимава с културна индустрия и който споменах преди малко, кои работят там – точно хората да могат да съчетаят едното с другото. Да бъдат добре подготвени в изкуствата и да имат възможността да минават различни стъпала, да извършват различни работи и различни дейности. Това е изключително ценно и съвременната икономика по някакъв начин

ще го цени все повече и повече. Това, за което Юрий говори – американската теория е точно така. И неслучайно тези общества продължават да отделят изключително голямо внимание към такъв тип възможност за обучение и развитие.

Миналата година със Съвета на Европа разработвахме един доклад, който се нарича “Културната индустрия в България” и само един преглед по съдебни регистрации, по данъчни регистри, се разбира, че в България работят съвсем не малко организации, които реално извършват такава дейност. Става дума за цифри от порядъка на около 50 000 малки, миниатюрни фирми, които работят в тази сфера. Едно 100 000 души се оказва, директно ангажирани в този процес. Да не говорим за занаятчиите, за малко по други дейности, които остават в сивия сектор.

Днес има един много важен форум за един голям проект, проект “Читалища”. Той е според мен изключително важен, защото това е една огромна мрежа, която се докосва до общностите и може да трупа претредава наученото знание. Аз самият се радвам, че по някакъв начин се свързахме с този проект, нашият център с подготвянето на един сайт, който се нарича “Живи човешки съкровища” с една събрана документация - да го наречем - за практиките за нематериалното културно наследство, ако отворите на нашата страница на ЕБКЦ, където той седи ще видите колко много е свършено, а всъщност подсказва какво още огромно нещо може да се свърши.

Емилия Стефанова, Пощенска банка: Аз ще тръгна по-скоро оттам как Пощенска банка стигна до програмата Артконтакт, която беше и поводът да се срещнем. В една институция ние разглеждаме културата във функцията и на корпоративна култура, в смисъла и на мисия, визия, ценности, които трябва да имат всички служители на съответната институция, и в рамките на една година ние се старяхме да изработим тези ценности и тази теоретична база, въз основа на която всички да се обедним да променим облика си и да имаме единен дух. Най-силно емоционално въздействие имат ценностите, които имаме, и те са – доверие, човеко-центризъм, гъвкавост, качество, новаторство. В процеса на изграждане на тази корпоративна култура вътре в институцията обаче ние стъпихме с една крачка по-напред, усещайки все повече своя социален ангажимент. Банките обикновено се възприемат като доста безскрупулни, стиснати и т.н. и ние се опитахме да минем отвъд тази граница и да покажем, че се интересуваме не само от финансовите интереси и се грижим за тях, на своите клиенти, но се интересуваме от техния свободен мир, от времето, което прекарват навън с приятели и от тая по-особена среща, която наричаме стойности проекти и култура в лицето на театрална работилница Сфумато, в лицето на Теодоси Спасов, на Сатиричния театър и на още няколко проекта, които включихме в Арт-контакт.

Говорейки за корпоративна култура ние оформихме една стратегия, спонсорска политика, която изработихме и приехме миналата година, и тя служеше за някаква администрация на процеса, в който ежедневно пристигаха много жалби, много молби за спонсорство, много искания за средства за различни проекти. Много е трудно да оцениш кое заслужава по-голяма грижа – дали една молба на майка за болното и дете или пък някакъв по-голям проект или концерт, който би ти донесло повече публичност. Така че първата роля на една институция е да сложи, да определи ясни критерии в своята спонсорска политика, респективно да отдели средства и да се опита да съчетае своите интереси с интересите на обществото. В крайна сметка на базата на опита ни през миналата година с няколко

първоначални по-сериозни стъпки, като организиране на стипендии за млади художници от ХА, няколко други по-сериозни подпомагания, ние стигнахме до извода, че трябва да имаме проактивна позиция. А това означава ние самите да оформим една програма в нейната цялостност и завършеност и да я представим.

Опитваме се да съставим и да представим на публиката нещо, което ние определено считаме за стойностно. Естествено, бидейки финансова институция с икономически интереси, ние не можем да си позволим единствено и само просто благотворителност, но опитвайки се да представим нещо стойностно ние по този начин смятаме, че имаме най-голяма ефективност за нас и за обществото по един изключително интелигентен начин. Отзивите, които имаме от колеги, приятели, от проучвания показват, че наистина бизнесът има полза от това. А и това е най-добрият начин да стигнеш по естествения път до хората навън, без да се опитваш да им продаваш нищо.

Не бива да се мисли, че бизнесът има пари и банките имат пари и е много лесно да отдели някаква сума за култура, примерно 100 хил. лева, и да я хвърли така. Значи това не е социална ангажираност. Социална ангажираност е ти да заемеш твоята позиция твърдо, да застанеш и да оформиш стратегия, която да има смисъл, и да отстоиш тази стратегия пред мениджмънта си, пред приятелите си, пред хората навън.

И тук бях извадила една статия на Георги Тенев от в-к Култура от 2000 година, доста е стара, в която той в един момент говори за понятието мениджмънт, мениджмънта в културата. И смисълът е, че светът става все по-реален със свои все по-реални проблеми, и реалните проблеми искат реални решения, искат реален човек, не нещо общо, не някаква институция – искат реален човек, който да поеме пътя на реалното решаване на даден план. Така че смятам, че бизнесът е този, който, имайки икономическия поглед към нещата, имайки икономическия усет, може наистина да реализира и да довърши докрай една реална културна програма. Благодаря.

Александър Джоганов, Първа инвестиционна банка: От мнението на всички, които чух, включая повечето говорещи от неправителствения сектор, аз чух поне за себе си няколко различни езика и се изплаших от това, защото ако вие говорите помежду си на различни езици, как говорите с нас? Като казвам нас, тука донякъде обобщавам и другите колеги.

Продължавам да не мисля, че трябва да се случват едни неща, в които ние не си говорим на един език и това, което ме притеснява е, че не се разбираме. По някакъв начин това, което мисля в момента е, че тази среща се опитва, или това поне беше идеята, да направи поле, аз лично си признавам, че не го виждам.

Бизнесът подпомага културата и ще я подпомага през цялото време, но нека очакванията на хората, които се опитват да го правят да са насочени към това те да почнат да разбират бизнеса, а да не очакват, че бизнесът ще започне да ги разбира. Ако ние заедно (и тук за мен инициатор трябва да бъдете именно вие), не почнем да говорим по-често на такива места, не започнем да се разбираме, няма да има такова случване. Ние няма да се срещнем и отново ще се стигне до парадокса, че ще продължава да се работи на парче, вече говоря от мое лично име, а не от името на институция. Защото бизнесът в България – и международния, и българския, работи на парче и няма стратегия за това как да дарява – той дарява, но не е ясно кому и защо. Държавата тази стратегия няма да я направи. Така че по-скоро моите

очаквания са свързани с това, че по някакъв начин всички заедно трябва да работим за това - няма кой да ни го свърши.

Вера Петрова, Сорос-център за културни политики: Това, което вие казахте за езика, на който не се разбираме и който не говорим, попада в десетката на моите настроения и мисли в моменти и затова си позволявам да поискам думата веднага след вас. Чисто и просто, защото в диалога, който водят изкуствата и бизнеса от едната страна стоят професионалисти, а от другата стоят ентузиастични – така просто не става. Няма професионални лица, които да управляват културата в България в момента – проблем на прехода, няма значение. Въпрос е, че това е факт и че много малко усилия се полагат в посока на професионални стандарти в управлението на културата, т.е. ако хората са професионално подготвени, които идват да разговарят с вас, вие ще намерите общ език. Няма просто такива, това всичко е на парче. В България артистите нямат агенти, те вместо да влизат в ролите си преди да заснемат един филм, се занимават с това да се разправят за заплащане със своите продуценти. Спомням си случая на познат режисьор, който, преди време бидейки и режисьор, и продуцент едновременно поради не професионално разпределение на задачите, се чудеше: “Дали да си поискам хеликоптер като режисьор, защото ми трябва, или да си го забраня като продуцент, защото ще похарча много пари?” това е начинът, по който в момента управляваме културата, затова тя е на парче. Тук стигаме до образование и липси, пропуски в образованието на тези, които управляват културата и отново повтарям до професионални стандарти. Трябва да престанем да виждаме актьори, които се молят: “Абе, дайте ни сцена, ние ще играем без пари.” Не, забранено е да играете без пари, защото сте професионалисти. Това, което споменахте за занимания на децата с аматьорски изяви, всичките ни деца, децата на всички се занимават по един или друг начин с каквито и да е изкуства аматьорски и това е чудесно. Хората, които искат нещо да постигнат и стратегически да поставят културата на отправна точка за развитие оттук нататък, трябва да се занимават с нея професионално. И няма място за аматьори, въпреки че аматьорските занимания с изкуства са култура, разбира се. Тук в момента говоря за професионални стандарти и за тяхното установяване, развитие и налагане в България. Така че много е добре.... ако бизнесът се е развил добре, както спомена Райна Гаврилова, защото той се подчинява на определени правила. Как да разговаряме? Трябва някой, който да разбира този език и който да е преводач между артиста и между вас. И тези посредници в България все още не са налични. Това е според мен основният проблем.

Що се отнася до стратегия, отново сте напълно прав. В момента има един прецедент, че група граждански организации, занимаващи се с култура и културни политики, се обединиха за създаване на дългосрочна културна стратегия за България. За момента партньор е и Министерство на културата, както и Национален фонд “Култура”, и ЕБКЦ, т.е. казвам прецедент, защото е особено партньорство между държавни и НПО. При всички случаи частта НПО е решена да доведе до край този проект, т.е. да доведе до ниво нормативен акт този документ, който е все още в начален стадий на изготвяне. Но приветствам това, което казвате. Трябва да започнем на езика, който се разбираме, но ще са необходими преводачи.

Добринка Вълкова: Аз ви благодаря за това изказване, което ме подсеща, че нашата идея беше панелът на активните участници да бъде заключен с Мария Касимова като представител на медиите. Нейна идея беше, че в момента, за съжаление, липсва позицията на

театралния наблюдател, който създава такава посредническа роля - без да бъде критик и оценител - но да работи между професионалния творец и аудиторията, сиреч в двете полета.

Относно езика бих добавила това, че по принцип НПО сектор, включително организации, които работят в сферата на културата, имат този проблем, когато се срещат с бизнеса (който би могъл да им помогне да бъдат по-устойчиви), че те използват (има предвид себе си и хората около себе си) жаргон, привнесен от английски, който много трудно превеждаме в български работен контекст. Той е специализиран професионален език и за съжаление аз не съм убедена, че когато се срещаме с бизнеса, бидейки такива професионалисти, ние ще можем да се разбираме. Не знам какъв преводач е нужен, може би в самия бизнес по някакъв начин, може би когато бизнесът стане социално отговорен... Аз мисля, че много добре бихме се разбирали с такъв бизнес като Пощенска банка – езиците там са изравнени, концепциите, които ползваме, са едни и същи донякъде, но когато бизнесът работи на ad-hoc принцип и няма стратегия, тогава не знам наистина как ще се разбираме. Наистина има дисбаланс, но дали професионализмът липсва от едната или другата страна, това не е точно ясно, би могло да бъде и от двете страни.

А относно професионализма по принцип, когато говорим – аз, в ролята на представител на Работилницата, която се явява агенция за развитие, търся в случая културата като ресурс за развитие и за мен при всички положения е изключително важно да мога да се свързвам с професионалисти в областта на изкуствата, които обаче да не работят само за себе си и своето представяне. Аз по-скоро търся хора, които имат професионално изграждане и професионални умения, които обаче имат и концепцията, че могат да ги споделят широко тези умения, и да работят с тези т.нар. аматьорски изкуства за социално развитие.

Явор Койнаков: Това за езика е много интересно и много важно, но то не става със заклинания. Начинът е събиране около определен проект. Ако говорим конкретно за езика на бизнеса – ами проектът е много ясен, той вече стои и чука на вратата ни. Неслучайно започнах с програма ФАР, по която беше създаден центърът 1997 г. Ако се обърнете ние говорим за развитие, защото говорим за програми за развитие, които се наричат предприсъединителни програми и утре ще бъдат европейските структурни фондове. В това няма нищо лошо да го говорим, защото е очевидно, че това ще бъдат едни от най-сериозните ресурси, които ще влязат в нашето общество и в това число и в културата. Но тези програми наистина искат друг тип взаимоотношения между 3-те страни на уравнението – държава, публичен сектор и икономическия сектор - там ние задължително ще трябва да се научим да говорим по един и същи начин. Погледнете, споменах ви за ФАР за развитие на културата в България още 1997, програма САПАРД се отвори – почти 1/3 от мерките са за т.нар. селски туризъм, а и към запазване културната идентичност на общностите, за програма Читалища, която я споменах, сега ще тръгне програмата за Екотуризма, която също е с много силен културен елемент – културния туризъм, където имаше същите проблеми, точно проблемите на езика, където не бяха намерили добрата спойка на езика между това, което е икономическо развитие, частния сектор – малките и средни предприятия и т.н. Това ще бъде едно поле, на което наистина е добре ние да работим заедно, и там мисля, че езикът ще се научи най-добре. Не да чукаме на вратата на бизнеса, за да поискаме реклама, спонсорство и т.н. и да се състезаваме със социалните домове, защото при големите корпоративни играчи е много тънък този момент. На кое да дадеш – на болното дете или на Сфумато. Аз ако съм, макар че

бекграунда ми е театрален, естествено че ще избира на детето. Така че не е въпросът за спонсорството – въпросът е да се намери общото поле, в което може да се работи заедно.

Райна Гаврилова: Бих искала да реагирам на няколко изказвания. За да се осъществи тази среща има едно начално условие и това е да има споделен интерес – дали материален (да се постигне конкретна цел) или той ще е морален (да се защитят някакви общи позиции) това ми се струва ключово важно за успеха на всеки проект.

Румен Драганов: Бих казал, че съм много доволен от дискусиата и тази ФРГИ фактически е проверила огромния заряд, който съществува у нас навсякъде в страната за ресурса, който може да има културата. Това, което излиза е, че фактически ние, ако можем да насърчаваме такива инициативи да се черпят от културата, ние ще направим живота на тези хора по-добър. Не само създаването на работни места, за което говорихме в началото, ами културата ще даде възможност хората да живеят по-добре тогава, когато познават културата.

Нека да не подхождаме агресивно към нито един от езиците, на които говорим, а разберем всеки с неговото мислене, тъй като аз виждам голяма доза истина във всеки. Практически, ако донорските организации имат за донор България, те ще имат малко повече пари от парите, които получават сега от държавите от чужбина. Ако тези пари се разпределят чрез НПО (това вече се доказва, пък и донорите много стриктно научиха нашите НПО да отчитат парите, които им се дават, така че държавата вече може да се довери на НПО). Действително в моите първоначални срещи с хората, които се занимават с култура, на мен ми беше странно, говорейки с тях, се чудех какви са тези изкопаеми, в какъв свят живеят, как въобще си мислят, че се изкарват парите? Но това е техен свят, живеят си в него добре. Дори на мен много фино ми беше обяснено: “Г-н Драганов, в културата има нещо духовно”. И аз се почувствах като пълен кретен в тази обстановка. Че аз не разбирам, че съм припознат като такъв, който нищо не разбира и няма нищо духовно в него. Преводачите аз ги наричам мениджъри и затова казвам, че ВУЗ-овете в нашата страна и в цял свят вече обучават т.нар. мениджър по бизнес администрация и това е преводачът. Това е човекът, който знае начинът, по който тази общност може да получи пари, които са необходими за тази устойчивост на този проект. Защото тези хора с тяхната жизнерадост и наивност, те не могат да разберат, че действително от това нещо могат да се изкарат някакви пари. Бих искал да цитирам др. Тодор Живков, който имаше една хубава мисъл: “Аз съм за плурализъм и по този въпрос две мнения не може да има!” Нека да запазим езиците такива, каквито са, те са своего рода култура и своего рода богатство и нека да намерим преводачите, които се наричат мениджъри.

Иван Кабаков, СУ: Опитвам се за себе си да реконструирам това, което липсва в така очертаващата се схема и намирам отговора в липсата на процесно мислене. За какво говоря? Ще реплекирам г-н Драганов по отношение на културата, разбирана като черна дупка, това е по отношение на културата, разбрана като ресурс. От културата като черна дупка до културата като ресурс говорим за много време и това време протича много бавно в България, и това е процес. Този процес трябва да бъде разбран и коментиран, а не да се искат неща, които да се появят от веднъж само с 1, 2 или 3 дискусии. Този процес е започнал и оттласкването от позицията на културата като черна дупка към позицията на културата като ресурс тече, този процес тече и инициативата на ФРГИ е поредната стъпка в тази посока. Това обаче, което като че ли не се оцени достатъчно добре в протеклата дискусия е възможността да се коригират, да се минимализират провалите както на държавата, така и на пазара, ако

говорим за про-пазарно ориентирани хора – това са хората от бизнеса. И пазарът, и държавата реализират провали по отношение на осъществяването на определена културна дейност и това е нормално. В това няма нищо страшно, но това, което може да коригира в известна степен такива провали са политиките за култура – и тука е мястото да ситуирам тази инициатива в начина, по който се вземат политически решения. Очевидно е, че начинът, по който се вземат политически решения в момента е неадекватен, но ние отиваме и след 3 години ще бъдем в една общност, която взема политическите си решения в контекста на т.нар. публични политики, които на практика означават, че държавата е само един от политическите актьори и то равнопоставен, в рамките на определена политическа мрежа, при която действията, динамиката, съгласуванията, контактите са абсолютно равнопоставени и в рамките на такива дискусии се изработва публичната политика, така се взема политическо решение и то е изгодно за по-голяма част от участвалите в процеса организации, включително и за държавата, пак казвам като политически актьор, който е равнопоставен в рамките на тази политическа мрежа. Именно в тази перспектива на публичните политики аз виждам приноса и позитивното начало на подобни инициативи – в способността и възможността да се артикулират публични политики и оттук да се изработи технологията, механизмът да се вземат политически решения. Защото, опасявам се, че времето е много малко и ако ние не изградим такъв механизъм, ще бъдем принудени или ще ни бъде наложен такъв с влизането ни в ЕС. Именно затова мисля, че проектът гледа в перспектива и е изключително полезен и искам само да приветствам подобни инициативи и евентуално да дебатираме, ако желаете, темата за публичните политики или за начина, по който се вземат политически решения в България.

Вера Дакова: Благодаря за напомнянето за публичните политики като процес на участие на всички заинтересовани страни и като възможност за дебат. Имате и възможност за някакви други коментари и включвания? Аз искам да ви напомня какви бяха целите на нашата среща и да прегледаме къде сме сега, когато вече клоним към нейния край. Първата идея беше да ви запознаем общо с програмата “Живо наследство”, чухте за тази програма. Искахме да научим за други практики на други организации. По въпроса за полето – всъщност за едно събрание, което говори на различни езици, ние се справихме доста добре и не се задавихме от някакъв вавилонски комплекс, а напротив признахме плурализма на езиците и демонстрирахме желание да се разбираме, което най-лесно казвате ставало чрез обща работа, общ проект, общ дебат, общ процес на правене на политика. Полето като определяне го видяхме като нещо, което е “между”. И от една гледна точка това е добро, защото и културата е между, така трябва и да си остане. От друга страна казвате, че това поле трябва да се означае, трябва да има име, трябва да се вижда. И от една система на означаване, където всичко е сектор, може би и нашето поле трябва да намери своето място, да образува сектор.

Имаше различни мнения за това кой движи полето, как го движи, какъв интерес, сиреч кой го води – дали е държавата, дали е бизнесът, дали са НПО и струва ми се приехме, че те всички имат своята роля и своя подход, своите различни интереси в различни плоскости. Може би оттам дойде и виждането за различните езици, различните енергии, с които се хвърлихме в дискусията.

Кой ползва това поле? От една страна това може да са 40 000 паметници на културата, младите таланти, изявените, стойностните продукти. Но от друга страна може да са абсолютно

всички – хората, които участват, хората, които макар и да имат потребност все още не знаят как да я изразят чрез изкуството, да речем.

Накрая искам да припомня основния подтик на Работилницата да започне този разговор. Като изходна точка: загрижеността за развитие, сиреч Работилницата гледа на себе си като Агенция за развитие, която се втурва там, където няма развитие или то е лошо, или има някакъв проблем за развитието, или както казва г-н Драганов, хората не живеят добре, не са щастливи. Тръгвайки оттук Работилницата иска, използвайки културата като ресурс, да им помогне да живеят по-добре. Това е моето кратко обобщение, много набързо. Ако имате някакви въпроси преди да дам думата на Илиана Николова, която е директор на ФРГИ за последни думи?

Петко Цветков: Може би накрая ще се осмеля да дам един паралелен поглед от една сфера, в която аз работя, а именно опазване на природата. Да направя паралела природа и култура – ако ги разглеждаме като ресурс, да те са ресурс. Но всъщност не всичко може да бъде оценено в пари. Една част от ресурса може да бъде оценен в пари, но всъщност осъзнаването на ценността за това какво културата и природата има за всеки един от нас е признак на нашата обществена култура и тук е нашата цел. Да работим за нашето вътрешно осъзнаване на това какво е културата и какво е природата и ако усетим и материалното изражение, да, ние тогава сме съчетали двете неща и наистина сме постигнали някакво развитие. За политиките, понеже се занимавам с национална стратегия за опазване на околната среда и нейното разработване – когато говорим за определяне на сектор култура, да се отдели да се обособи такъв... Аз мога да дам пример със сектора опазване на околната среда – както се е обособил, така се е изолирал и проблемът сега е как да намери връзката с тези, които го пораждат, т.е. с тези, които създават проблемите, как да решим проблема. И сега тече обратният процес – как опазването на природата да я вкараме в политиката за икономическо развитие, енергетиката или в развитието на културата. За това нека по-скоро да търсим мястото на културата във всеки един от другите сектори, във всяка една друга сфера на нашия живот повече отколкото да я отграничим, защото отделим ли я от това, което я поражда, рискът да я загубим е много голям.

Борис Самаринов: Тук се сблъскаха много различни теми и възгледи, хубавото е, че накрая се стигна до някакво съгласие, т.е. всички заедно – НПО, държавата, бизнесът, обществото като цяло – трябва да изградим тази политика, към която се стремим, защото няма точна формула и в икономиката всички закони са при равни други условия. Ние черпим от опита на чужди организации и държави, но трябва да го съобразим с нашата действителност.

Илиана Николова, ФРГИ директор: Аз ще се опитам да бъда пределно кратка и да добавя един нов аспект към тук обсъдената тема за езика. Аз мисля (за да внеса една нова чуждица), че ние – ФРГИ, организирайки тази среща, искаше да бъде в някаква степен фасилитатор. Организацията, която да постави на дневен ред на различните играчи в полето, което ние се опитахме да дефинираме – бизнес, държава, обществени организации, медии – въпроса за културата и да решим какви измерения има тази култура. Разбира се, това е една първа среща, която организираме в 3-тата година от изпълнението на програма "Живо наследство", нашият вътрешен въпрос винаги е бил кога е време? Мислехме си, че е добре да можем да потърсим дефиницията на това поле, за което говорим тогава, когато имаме някакви резултати, някакъв събран опит, който можем да споделим и да обсъдим с всички онези, които

имат споделен интерес, както каза Райна Гаврилова. Така това, че вие дойдохте на тази среща и всеки един от вас допринесе в дефинирането на полето, на различните видове култура, за които говорихме, за езика на културата, за устойчивостта, за финансирането. Всичко това за нас е началото на един дълъг път, надявам се такива срещи да има и в бъдеще и по някакъв начин ФРГИ да продължи да изпълнява ролята на фасилитатор на тази дискусия и да продължим да търсим измеренията на културата в процеса на общественото развитие. Благодаря ви. Разбира се, искам да благодаря на Дора за организацията, на Вера Дакова за прекрасното модерирание и на всички вас като участници в тази среща.